

Musicologia hispànica i musicologia internacional. Higiní Anglès com a musicòleg i organitzador del III Congrés de la Societat Internacional de Musicologia

BERNAT CABERO

Durant el II Congrés de la Societat Internacional de Musicologia, que tingué lloc a Cambridge l'any 1933, es va acordar de celebrar el de l'any 1936 a Barcelona i de fer-lo coincidir, com s'havia fet a Lieja l'any 1930, amb el XIVè Festival de la Societat Internacional de Música Contemporània. Higiní Anglès acabava de ser nomenat vice-president de la Societat de Musicologia, i qui aleshores n'era d'ambdues societats, Edward J. Dent, li confià l'organització del Congrés de 1936¹.

A Barcelona els temes de les seccions d'«Història antiga», i «Història moderna», «Folklore», «Gregorianisme» i «Orgue» tingueren com a objectiu principal l'estudi dels problemes més importants de la musicologia moderna i dels estudis del folklore musical i la música antiga peninsulars². Les sessions se celebraren del 18 al 25 d'abril de 1936 i el programa d'activitats inclogué concerts de cant gregorià i música antiga, una idea que havia nascut del Congrés realitzat a Cambridge i que pretenia d'exemplificar amb audicions musicals la correlació entre la música i la musicologia³, un dels temes més discutits que sorgiren de les sessions de Lieja⁴.

Foren invitats gairebé un centenar de musicòlegs, quantitat que es reduí

¹ Vegeu UNGER, Max, «Internationaler Kongreß für Musikwissenschaft in Barcelona». 'Allgemeine Musikzeitung' 63 (1936), p. 323. Vegeu també la carta d'Anglès a O. Ursprung amb data del 8 d'agost de 1933, que es conserva a la Bayerische Staatsbibliothek (München), Handschriftenmagazin, 'Ana 343'.

² Vegeu la convocatòria del Congrés i del Festival de Música Contemporània a la *Revista Musical Catalana* 33, Nr. 385 (gener 1936), p. 16.

³ Vegeu HÄUSLER, Rudolf, 50 Jahre Internationale Gesellschaft für Musikwissenschaft. *Acta Musicologica* 49 (1977), p. 6.

⁴ *Ibid.*, p. 5.

lleugerament a causa de la reserva política d'alguns països⁵ i del refús d'algunes invitacions, degut a la inestabilitat política i social que havia ocasionat a Espanya la victòria del Front Popular en les eleccions de febrer de 1936⁶. Fins al mes d'abril d'aquell any, l'esdevenidor polític espanyol havia estat motiu, també a nivell europeu, d'abundoses especulacions sobre la incertesa del III Congrés de la Societat Internacional de Musicologia⁷. Tres mesos més tard, l'esclat de la guerra civil confirmà els temors generals, i les conferències i les actes que Higiní Anglès estava preparant per ser publicades restaren inèdites⁸.

L'organització d'un esdeveniment, l'esdeveniment mateix i la fixació escrita dels seus continguts són les condicions fonamentals per al testimoniatge d'una convocatòria d'aquesta mena. Les actes són els documents que legalitzen i transmeten el desenvolupament i la reconstrucció de les reunions. La recepció de l'esdeveniment en òrgans de publicació com programes o informes de premsa n'és un reflex. Quan manquen les actes, tot tipus de fixació escrita adquireix per necessitat caràcter de document.

En aquest sentit, un dels pocs documents que donen testimoni directe de la celebració del Congrés és el seu molt ben elaborat programa d'activitats; dóna una informació exhaustiva sobre les seccions, els autors, el títol de les ponències i els programes dels concerts. Juntament amb els articles i comentaris que aparegueren als últims números de la *Revista Musical Catalana* de la primera època⁹, permet sobretot de reconstruir una gran part del marc formal del desenvolupament de les sessions. A més dels articles de la «Revista Musical Catalana», en revistes musicals d'àmbit internacional es publicaren vint-i-tres informes o cròniques sobre el III Congrés Internacional de Musicologia i el XIVè Festival de Música Contemporània¹⁰. Foren di-

⁵ Com foren Itàlia, Portugal i Alemanya. Vegeu ALBET, Montserrat, Higiní Anglès (1888-1869), eix de la musicologia catalana. *Revista Musical Catalana* 39 (gener 1988), 2a època, p. 18. De la correspondència d'Anglès amb Ursprung durant els anys 1933 fins al 1936 se'n desprenen les dificultats burocràtiques que imposaren les autoritats polítiques alemanyes a una gran part dels musicòlegs d'aquell país invitats al Congrés de Barcelona (Vegeu Bayerische Staatsbibliothek, Handschriftenmagazin, 'Ana 343').

⁶ Vegeu JOHNER, Dominicus, Der Internationale Musikkongress in Barcelona. *Benediktinische Monatsschrift* 18. Jahrgang, Heft 8 (1936), p. 298.

⁷ *Ibid.*, p. 299. Vegeu també KOSCH, Franz, Weltfest der Musik in Barcelona. *Música Divina* 24, Heft 6/7 (juny-juliol 1936), p. 109.

⁸ Vegeu GÓMEZ I MUNTANER Maria Carmen, La musicologia espanyola i catalana davant un gran repte. *Revista Musical Catalana*, 39 (gener 1988), 2a època, p. 28.

⁹ Vegeu *Revista Musical Catalana* 33, Nr. 385 (gener 1936), p. 16-20, Nr. 387 (març 1936), p. 100-103 i Nr. 389 (maig 1936), p. 185-212.

¹⁰ Vegeu els articles de:

vulgats i també escrits en part durant els mesos de juny, juliol i agost de l'any 1936, com ho prova el ressò que fan dels avalots polítics i de la persecució del cos eclesiàstic¹¹ o del conflicte bèl·lic mateix¹². L'àmbit de publicació abraça, en ordre de més a menys articles, Alemanya, Espanya, Àustria, França, Amèrica, Anglaterra, Suïssa i Finlàndia.

L'anàlisi dels informes permet de constatar, en primer lloc, que catorze foren escrits per musicòlegs que participaren al Congrés com a conferen-

BURRA, Peter, The Barcelona Festival. *The Monthly Musical Record* 66 (juny 1936), p. 107-108.

CHERBULIEZ, Antoine-E. i REICH Willi, Musikfest und Kongreß in Barcelona. *Schweizerische Musikzeitung* 76, Nr. 11 (juny 1936), p. 333-337.

ENGEL, Hans, Der dritte Kongreß der Internationale Gesellschaft für Musikwissenschaft in Barcelona 1936. *Archiv für Musikforschung* 1 (1936), p. 238-242.

FELLNER, Gustav, 3er. Kongreß der Internationalen Gesellschaft für Musikwissenschaft in Barcelona, 18-25 April 1936. *Deutsche Musikkultur* 1, Heft 2 (juny/juliol 1936), p. 111-113.

Ibid., Die Kirchenmusik auf dem internationalen musikwissenschaftlichen Kongreß in Barcelona. *Musica Sacra* 66 (1936), p. 126-127.

Gregoriusblatt 60 (1936), Düsseldorf.

JEPSEN, Knud, Der 3. Kongreß der internationalen Gesellschaft für Musikwissenschaft, Barcelona 18-25. April 1936. *Acta Musicologica* 7 (juliol 1936), p. 2-6.

KASTNER, Santiago, Selostus Unden Musiikin Kansainvälisen Seuran XIV kokouksesta (Informe sobre la XIV Conferència de la Societat Internacional per la Música Contemporània). *Suomen Musiikkilehti* (*El diari musical finlandès*), 7 (1936), p. 143-144.

Der Kirchensänger, 36, p. 158-159, Freiburg i. Br.

KOSCH, Franz, *op. cit.*, p. 109-113.

MANGEOT, André, *Le Monde Musical*, 47, p. 150-151.

Musica. Offizielles Organ der Kapellmeisterunion Österreich, 7, Nr. 12, p. 13-14.

MASSON, Paul-Marie, *La musique espagnole au Congrès de Barcelone*, 20 (1936), p. 113-123. *Musical Courier*, 113, Nr. 21, p. 1 i 31 (New York).

OTAÑO, Nemesio, El Congreso de Musicología de Barcelona (abril 18-25). *Razón y Fe*, 36, Nrs. 474-475 (juliol/agost 1936), p. 452-475.

PIETRO, José Ignacio, *España Sacra Musical*, 7, p. 713-720.

STEINHARD, Erich, Internationales Musikfest in Barcelona. *Auftakt*, 16, Heft 5-6 (maig-juny 1936), p. 87-92.

STEFAN, Paul, Contemporary Music Society Meets in Spain. *Musical America*, 66, Nr. 10 (Maig 1936), p. 10 i 18.

JOHNER, Dominicus, *op. cit.*, p. 298-301.

THOMAS, Joan M., *Philharmonia Chopiniana*, 3, p. 25-43.

UNGER, Max, *op. cit.*, p. 323-324.

Ibid., Internationales Musikfest in Barcelona. *Zeitschrift für Musik*, 103 (juliol 1936), p. 730-732.

Ibid., Musikwissenschaftliche Tagung in Barcelona. *Zeitschrift für Musik*, 103 (juliol 1936), p. 824-830.

¹¹ Vegeu KOSCH, *op. cit.*, p. 109.

¹² Vegeu JEPSEN, *op. cit.*, p. 4.

ciants; són els casos de Max Unger en les revistes *Allgemeine Musikzeitung* i *Zeitschrift für Musik*; Gustav Fellerer a *Musica Sacra* i *Deutsche Musikkultur*; Knud Jepsen a *Acta Musicologica*; Hans Engel a *Archiv für Musikforschung*; Dominicus Johnner a la *Benediktinische Monatsschrift*; Paul-Marie Masson a la «*Revue de Musicologie*»; Antoine-E. Cherbuliez a *Schweizerische Musikzeitung*; Franz Kosch a *Musica Divina*; Santiago Kastner a *Suomen Musiikkilehti* i Joan M. Thomàs i Nemesio Otaño a les revistes *Philharmonia Chopiniana* i *Razón y Fe*, respectivament. El fet que les conferències de les diferents seccions tinguessin lloc simultàniament al matí i que els concerts i les recepcions se celebrassin a la tarda o al vespre, és considerat, en general, com un obstacle per a l'intercanvi i la discussió científica¹³. Aquesta circumstància serveix als autors com a justificació en la tria i el comentari dels actes més rellevants. Alguns articles transmeten sota una forma resumida el contingut de les ponències¹⁴, d'altres exposen amb més detall els continguts de la secció en la qual participà l'autor de la crònica¹⁵, o bé redueixen l'informe a un resum del programa d'activitats¹⁶ o a un comentari històric dels programes dels concerts de música antiga i d'alguns de música contemporània¹⁷. Finalment, hom pot constatar que tots vint-i-tres articles dediquen principalment el comentari al Festival de Música Contemporània, relacionant-lo més o menys directament amb el Congrés¹⁸.

Segons els informes, els actes més rellevants foren en general les reunions de les seccions de «Folklore» i «Gregorianisme», els concerts històrics de l'Orfeó Català i de l'Escolania de Montserrat i les conferències-audició de Curt Sachs, Joseph Gajard i Emili Pujol. Segons Subirà¹⁹ i Otaño²⁰ (com també d'altres) les sessions de «Folklore» van ser les més animades i més assistides i foren les que causaren més admiració. En la seva comunicació, «El cant de les cançons de treballada a Mallorca», Baltasar Samper il·lustrà els seus estudis amb les melodies de dos cantaires mallorquins vinguts ex-

¹³ Vegeu ENGEL, *op. cit.*, p. 239-241; JOHNER, *op. cit.*, p. 299 o FELLERER, *Deutsche Musikkultur*, p. 11.

¹⁴ Vegeu JEPSEN, *op. cit.*, UNGER a *Allgemeine Musikzeitung* o FELLERER, *Deutsche Musikkultur*.

¹⁵ Vegeu JOHNER, *op. cit.*, p. 299.

¹⁶ Vegeu STEINHARD, *op. cit.*, p. 86-92.

¹⁷ Vegeu MASSON, *op. cit.*, i OTAÑO, *op. cit.*

¹⁸ Vegeu per exemple STEFAN, Paul, *op. cit.*; BURRA, *op. cit.*; UNGER, *Internationales Musikfest...*, o KASTNER, *op. cit.*

¹⁹ Vegeu SUBIRÀ, Josep, El III Congrés de la Societat Internacional de Musicologia a Barcelona. *Revista Musical Catalana* 33, Nr. 389 (Maig 1936), p. 191.

²⁰ Vegeu OTAÑO, *op. cit.*, p. 457.

pressament de l'illa²¹, un procedir científic que avui dia, a la darrerria del segle xx, és gairebé impensable en el camp de l'etnomusicologia, per no dir de dubtosa vàlidesa empírica. Referint-se a aquesta secció, Gustav Fellerer comenta en la *Deutsche Musikkultur*: «És una característica de la nostra època el fet d'haver reconegut la importància de la investigació de la música popular i un mèrit de l'organitzador del Congrés, el professor Anglès, el d'haver-li donat un marc tan ampli en les discussions i una il·lustració tan eloqüent a través de les mostres pràctiques»²².

Dominicus Johnner atribueix als esforços d'Anglès el mèrit d'haver inclòs, per primera vegada, en un Congrés de la Societat Internacional una secció dedicada especialment al cant gregorià²³. En una carta del 31 d'agost de 1935 a Otto Ursprung, Anglès exposa al seu amic, com a objectiu d'aquestes sessions, la millora de les relacions entre els musicòlegs acadèmics i la musicologia benedictina, com també el foment de les relacions entre els ordes benedictins alemanys, francesos i belgues²⁴.

Gran ressò provocà la conferència-concert de música per a *vihuela*, que s'organitzà a l'Associació de Música Antiga. Emili Pujol utilitzà per a aquest concert una reproducció elaborada pel *luthier* Miquel Simplicio de l'únic exemplar que existeix d'aquest instrument i que actualment es conserva al Museu Jacquemart-André de l'Institut de France, a París²⁵.

En un aspecte més general, Franz Kosch interpreta la coincidència dels concerts de música antiga amb la discussió sobre els problemes de la musicologia moderna i amb els concerts de música contemporània com un element conglomerat i d'interacció entre el passat, el present i el futur²⁶. En una reflexió semblant, Max Unger accentua a la *Zeitschrift für Musik* la importància del Congrés en relació amb els temes i treballs que s'hi presentaren. Segons ell, a la darrerria del segle xix hauria estat inimaginable que la secció de «Música Antiga», acompanyada de les exemplificacions musicals, arribés a aombrar les altres seccions. «Després de la I Guerra Mundial», constata, «mai no s'havia fet tan palès l'interès per la història de la música», com diu ell, «preclàssica a través del descobriment de noves fonts i de la pràctica musical»²⁷. Ell mateix comenta a l'*Allgemeine Zeitung*: «Com en altres

²¹ Vegeu SUBIRÀ, *op. cit.*, p. 191.

²² Vegeu FELLERER, *Deutsche Musikkultur*, p. 111.

²³ Vegeu JOHNER, *op. cit.*, p. 299.

²⁴ Vegeu la carta d'Anglès del 31 d'agost de 1935. Bayerische Staatsbibliothek, Ana 343.

²⁵ Vegeu SUBIRÀ, *op. cit.*, p. 190. Vegeu també Poulton, Diana, *Vihuela. The New Grove Dictionary of Music and Musicians* vol. 19 (1980), edit. per Stanley Sadie, p. 758.

²⁶ Vegeu KOSCH, *op. cit.* p. 109.

²⁷ UNGER, *Zeitschrift für Musik*, p. 824.

països, la transmissió de la pràctica musical dels mestres de la polifonia espanyola antiga havia estat interrompuda fins fa no més de vint anys; solament el renaixement actual ha revivificat una petita part de la seva música»²⁸.

En aquest sentit, els concerts de l'Orfeó Català, els del grup *Ars Musicae*, els d'Emili Pujol i els de l'Escolania de Montserrat tingueren un relleu històric, sobretot si es té en compte la història i l'evolució de l'execució musical.

Un dels països capdavaners en l'execució musical i en la reintegració de la música antiga a les sales de concerts fou Alemanya, on, durant els seus anys universitaris 1923-1924 i 1924-1925, Anglès estudià amb Willibald Gurlitt a la Universitat de Friburg (Brisgòvia), i amb Friedrich Ludwig, a la Universitat de Göttingen²⁹.

Iniciada per Karl Straube i Albert Schweitzer a principis de segle, l'«Orgelbewegung» fou una de les primeres tendències impulsores del renaixement alemany³⁰. La figura més representativa, a partir dels anys 20, fou el mestre d'Anglès, Gurlitt, que l'any 1921 construí, juntament amb Oscar Walker, una reproducció de l'orgue que Perotinus descriu en el seu tractat *De organographia*³¹. A aquest moviment pertanyeren posteriorment Christian R. Mahrenholz, els musicòlegs francesos Norbert Dufourq i Yvonne Rokseth³², i hom en podria considerar seguidor Joan M. Thomàs³³.

Segons Ludwig, si no es tenen en compte els estudis i la viva transmissió musical dels monjos de Solesmes, els primers concerts dedicats exclusivament a la música antiga tingueren lloc a París els anys 1914 i 1918³⁴. No gaire més tard, Gurlitt els introduí a Alemanya amb el seu 280 «Collegium Musicum» fundat l'any 1919. Sota la seva direcció, en els anys 1922 i 1924 tingueren lloc a Karlsruhe i a Hamburg dos concerts amb obres dels segles XI al XV³⁵. Aquests foren seguits d'altres a Erlangen, sota la direcció

²⁸ UNGER, *Allgemeine Musikzeitung*, p. 24.

²⁹ VEGU ALBET, Montserrat, *op. cit.*, p. 17.

³⁰ VEGU GURLITT, Willibald, Der gegenwärtige Stand der Musikwissenschaft. *Deutsche Vierteljahrsschrift für Literaturwissenschaft und Geistesgeschichte*, 17 (1939), p. 8.

³¹ *Ibid.*, p. 9. VEGU també l'article Orgelbewegung. *Rieman Musik-Lexikon* (Sachteil), edit. per Heinrich Eggebrecht. Mainz 1967, p. 687.

³² VEGU GURLITT, *op. cit.*, p. 9.

³³ VEGU COMPANYY i FLORIT, Joan, ESTELRICH i MASSUTI, Pere i MOLL i MARQUÉS, Joan, *Tres Músics Mallorquins: Antoni Torrandell, Joan Ma Thomàs i Antoni Matheu*, Barcelona 1985, p. 86-90.

³⁴ VEGU LUDWIG, Friedrich, Musik des Mittelalters in der badischen Kunsthalle Karlsruhe 24-26. September 1922. *Zeitschrift für Musikwissenschaft*, 5 (1922/1923), p. 438-458, aquí vegeu p. 436.

³⁵ VEGU LUDWIG, *op. cit.*, i BESSELER, Heinrich, Musik des Mittelalters in der Hamburger Musikhalle 1-8. April 1924. *Zeitschrift für Musikwissenschaft*, 7 (1924/1925), p. 42-54.

de Gustav Becking, l'any 1925; a Friburg, sota la direcció de Heinrich Beseler, l'any 1926; a Viena, en commemoració del centenari de la mort de Beethoven, sota la direcció de Rudolf von Ficker, l'any 1927; a Lübeck, l'any 1931, i a Viena, l'any 1934³⁶.

Simultàniament a l'avenç de la investigació i a la propagació de la música antiga, en començaren a néixer grups independents o formats en el marc d'instituts o Seminàris de Musicologia de les Universitats³⁷. Després de Gurlitt, en foren exemples el «Collegium Musicum» de la Universitat d'Erlangen, fundat l'any 1924 per Becking³⁸; la «Schola Basiliensis», fundada l'any 1933 per Paul Sacher; un Institut per a l'ensenyament i la investigació de la música antiga³⁹; el grup «Pro Musica», fundat l'any 1933 per Charles van den Borren per a la interpretació històrica⁴⁰, o el grup espanyol «Ars Musicae», fundat l'any 1935 pel deixeble d'Anglès, Josep Maria Lamaña, i que féu la seva presentació pública en el Congrés de Barcelona⁴¹.

Finalment, l'oportunitat d'avaluar els mestres i les obres de la cultura musical hispànica és considerada unànimement pels autors dels informes com una de les experiències més valuoses del Congrés. L'interès europeu que, a començaments de segle, despertaren la música i la musicologia espanyoles amb les edicions i els estudis de Felip Pedrell, trobà, en la figura d'Anglès, el representant i transmissor més important d'aquella herència i, en els seus estudis, el científic que marcà i fixà internacionalment els camps d'investigació de la musicologia espanyola. L'amic d'Anglès, Otto Ursprung, gran coneixedor de la literatura musical espanyola, fou un dels primers representants de la investigació hispanista. Els seus treballs sobre Brudieu en 1925⁴², sobre la literatura que estudia la història de la música

³⁶ Vegeu GURLITT, *op. cit.*, p. 8.

³⁷ Vegeu l'article Collegium Musicum. *Riemann Musik-Lexikon*, Sachteil, p. 178; vegeu també GUDEWILL, Kurt, Collegium Musicum. *Die Musik in Geschichte und Gegenwart*, vol. 2 (1952), columnes 1554-1562.

³⁸ Vegeu Gustav Beckings zum Gedächtnis. *Eine Auswahl seiner Schriften und Beiträge seiner Schüler*, edit. per KRAMOLISCH, Walter. Tutzing 1975, p. 348-349.

³⁹ Vegeu ARTL, Wulf, Zur Idee und zur Geschichte eines Lehr- und Forschungsinstituts für alte Musik, in den Jahren 1933 bis 1970. *Alte Musik. Praxis und Reflexion. Sonderband der Reihe Basler Jahrbuch für historische Musikpraxis*, edit. per REIDEMEISTER, Peter i GUTMANN, Veronika. Winterthur 1983, p. 29-76.

⁴⁰ Vegeu SCHOTT, Howard, Charles van den Borren i Pro Musica Antiqua. *The New Grove Dictionary...* vol. 3 (1980), p. 64-66 i vol. 15 (1980), p. 304.

⁴¹ Vegeu l'article Ars Musicae. *Diccionario de la Música Labor*, edit. per PENA, Joaquín i ANGLÈS, Higiní, Barcelona, 1954, vol. 1, p. 119.

⁴² BRUDIEU, Joan, ein Meister der spanisch-nationalen Kunst des XVI. Jahrhunderts. Eine stilkritische Skizze. *Bulletin de la Société Union Musicologique*, 5 (1925), p. 174-193.

espanyola⁴³, sobre la musicologia a Espanya i sobre la música espanyola de finals del segle xv i inicis del xvi⁴⁴, demostrin el fonament que Anglès representà a partir dels anys 20, documenten el ressò europeu de la seva obra i el reconeixement i l'atenció internacionals que acreditaren els seus estudis.

⁴³ Neue Literatur zur spanischen Musikgeschichte, *Zeitschrift für Musikwissenschaft*, 12 (1929/1930), p. 93-104.

⁴⁴ Ambdós inèdits. Vegeu SCHMID, Hans, Otto Ursprung zum Gedächtnis. Die Musikforschung 14 (1961), p. 135-136.